

УДК 351.821

Н.В. Штефан

Харківський національний університет радіоелектроніки, Харків, Україна

ТЕХНІЧНЕ РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ДОСЯГНЕННЯ

Проаналізовано стан реформування системи технічного регулювання України, дана аналітична оцінка ступеню відповідності її європейській практиці та подальші заходи щодо реформування.

Ключові слова: *технічне регулювання, стандартизація, оцінка відповідності, ринковий нагляд, технічний регламент.*

Вступ

Система технічного регулювання (метрологія, стандартизація, оцінка відповідності) спрямована на забезпечення безпеки та відповідність товарів та послуг, захист внутрішнього ринку та розширення зовнішнього ринку країни, сприяє розвитку новітніх технологій та підвищенню конкурентоспроможності економіки.

В умовах глобалізації світової економіки сфери стандартизації та оцінки відповідності визнані технічними бар'єрами в торгівлі. В рамках Світової організації торгівлі (СОТ) для подолання цих бар'єрів було укладено дві угоди – Угода про технічні бар'єри в торгівлі [1] та Угода про санітарні та фітосанітарні заходи [2]. Зі вступом України до СОТ в 2008 році перед нею розкрилися великі можливості щодо виходу на єдиний європейський ринок, які вона й досі не може реалізувати через недосконалість своєї системи технічного регулювання, принаймні невідповідність її європейській. Система технічного регулювання є основою внутрішнього ринку Європейського Союзу, тому її гармонізація є одним з основних питань щодо інтеграції України в світову економіку. Таким чином, ключовою проблемою на сьогодні є наявність технічних бар'єрів у торгівлі між Україною та ЄС.

Виклад основного матеріалу

Підходи ЄС до технічного регулювання. На теперішній час система технічного регулювання Європейського Союзу є найефективнішою для міжнародного співробітництва, яка, з одного боку, створює сприятливі умови для вільного обігу товарів та обмежує адміністративне втручання в господарську діяльність підприємств, а з іншого – забезпечує безпеку товарів (послуг) та належне інформування споживача про властивості товарів. Ця система створювалась для формування єдиного економічного простору, основою якого є вільне переміщення товарів. Досягнення цієї мети було здійснено за рахунок технічної гармонізації законодавств та вза-

ємного визнання, що були здійснені на підставі Нового підходу до регулювання продукції та Глобального підходу до оцінювання відповідності.

Новий підхід до технічної гармонізації та стандартів запроваджений Резолюцією Ради Європи від 7 травня 1985 року (85/C 136/1) [3].

Директиви ЄС Нового підходу видаються Радою ЄС та встановлюють «суттєві вимоги» до певної категорії продукції, які чітко і точно формулюють кінцевий результат, а також порядок введення її в обіг. Держави – члени ЄС – повинні приводити національне законодавство у відповідність до вимог цих Директив (гармонізувати). До кожної директиви Нового підходу додається перелік добровільних європейських стандартів, дотримання вимог яких автоматично забезпечує відповідність вимогам Директив. Але виробник може ігнорувати ці стандарти, якщо він доведе відповідність продукції безпосередньо вимогам Директив. Продукція, яка виготовлена за європейськими стандартами, визнається такою, що задовольняє вимогам законодавства ЄС, але застосування цих стандартів є добровільним. До виробника висувуються лише вимоги безпеки (екологічності) продукції і виробництва. Питання якості, конкурентоспроможності виробів стає природною турботою виробників.

Оцінювання відповідності в європейській системі здійснюється на підставі модульного підходу, що запроваджений Резолюцією ради Європи про глобальний підхід до оцінювання відповідності та спрямований на спрощення процедури доказу відповідності. Модулі та їх комбінації, використовуються в Директивах нового підходу для різних стадій процедур оцінки відповідності в залежності від виду продукції, явища, ступеня ризику і т.д. З восьми модулів тільки в трьох відповідність підтверджується сертифікатом, в інших п'яти – декларацією про відповідність. Крім того, модулі передбачають активне використання стандартів ISO серії 9000.

Невід'ємним складником інфраструктури технічного регулювання ЄС є система ринкового нагляду, що контролює безпечність продукції.

Таким чином, на сьогоднішній день сформо-

вано чіткий європейський підхід до технічного регулювання, який ґрунтується на відповідному узгодженому законодавстві та сприяє вільному пересуванню товарів, здоровій конкуренції, впровадженні інновацій в виробництво, але в той же час забезпечує безпечність продукції.

Формування системи технічного регулювання України. Розвиток сфери технічного регулювання і споживчої політики України започатковано прийняттям Закону України «Про захист прав споживачів» і розробкою Концепції державних систем стандартизації, метрології та сертифікації (Концепція-92), яка затверджена Кабміном України. Запроваджена в 1993 році обов'язкова сертифікація дозволила захистити український ринок від недоброякісної продукції, яка заповнила його в 90-х роках минулого століття. Але ця система була побудована на принципах та інфраструктурі, що діяла ще з радянських часів, не враховувала вимог ринкової економіки та потребувала реформування. Обов'язковість та застарілість українських стандартів стримували розвиток інноваційних технологій та виробництва. Крім, того прагнення України до інтеграції в світову економіку, також передбачало здійснення модернізації системи технічного регулювання, що конкретизувало поставлені цілі:

- гармонізувати профільне законодавство з вимогами СОТ та ЄС;
- впровадити гармонізовані європейські та міжнародні стандарти;
- створити несуперечливу та прозору структуру технічного регулювання;
- створити ефективну систему ринкового нагляду.

Результати реформування системи технічного регулювання України. Результатом першого етапу реформування стало прийняття в 2001 році нових рамкових законів – «Про стандартизацію», «Про оцінку відповідності» та «Про акредитацію органів з оцінки відповідності», які наблизили українську систему технічного регулювання до міжнародних вимог.

Закон «Про стандартизацію» запровадив добровільне застосування стандартів, ввів поняття «технічний регламент», як документ, в якому містяться обов'язкові вимоги до продукції, запровадив міжнародну практику розробки стандартів із залученням бізнесу.

Закон «Про підтвердження відповідності» запровадив використання декларування відповідності замість сертифікації третьою стороною, встановив, що вимога обов'язкового підтвердження відповідності стосується лише законодавчо регульованої сфери, де вимоги до продукції вказуються в технічних регламентах. Відповідно до цього закону по-

винні бути затверджені технічні регламенти, які були б аналогічними Директивам ЄС «Нового підходу».

Закон «Про акредитацію органів з оцінки відповідності» передбачав створення окремого органу, що перейняв би від Держстандарту функції акредитації. Такий орган був заснований у 2002 році та отримав назву Національне агентство з акредитації.

Європейський глобальний підхід до оцінки відповідності запроваджений постановою кабміну України «Про затвердження Технічного регламенту модулів оцінки відповідності та вимог щодо маркування національним знаком відповідності, які застосовуються в технічних регламентах з підтвердження відповідності».

З метою максимальної відповідності вимогам Угоди про технічні бар'єри у торгівлі і законодавства ЄС в 2005 році був прийнятий закон України «Про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності», яким визначено правові та організаційні засади розроблення і застосування, національних стандартів, технічних регламентів та процедур оцінки відповідності, а також основоположні принципи державної політики у сфері стандартизації, технічного регулювання та оцінки відповідності, а також передбачено забезпечення пріоритетного застосування міжнародних стандартів, інструкцій або рекомендацій як основи для національних стандартів, технічних регламентів, а також передбачено приведення частини зобов'язань України щодо процедур оцінки відповідності продукції у повну відповідність з вимогами статті 6.1 Угоди про технічні бар'єри у торгівлі.

З прийняттям закону «Про підтвердження відповідності» розпочалась робота з розробки технічних регламентів. На сьогодні прийнято 34 технічних регламенти, зокрема, щодо ліфтів, іграшок, будівельних виробів та ін.

В 2011 році почалося реформування інфраструктури системи технічного регулювання, спричинене наміром розділу функцій та повноважень в цій сфері. Тривалий час спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у сфері захисту прав споживачів, стандартизації, метрології, підтвердження відповідності був Державний комітет України з питань технічного регулювання та споживчої політики (Держспоживстандарт), який було трансформовано в Державну службу технічного регулювання. Відповідно до Указу президента України №270/2011 від 06.04.2011 р. Державну службу технічного регулювання України було ліквідовано, поклавши її функції (крім функцій з реалізації державної політики з питань державного контролю у сфері захисту прав споживачів)

на Міністерство економічного розвитку і торгівлі України та Державну ветеринарну та фітосанітарну службу України. Відповідно до цього ж Указу було створена нова державна структура Державна інспекція України з питань захисту прав споживачів (Держспоживінспекція України), яка є спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у сфері державного контролю за додержанням законодавства про захист прав споживачів. На базі ДП «УкрНДНЦ» створено робочу групу з питань утворення незалежного Національного органу стандартизації.

На зміну державному нагляду, що був створений ще в 1993 році, в Україні запроваджується ринковий нагляд. У липні 2011 року набули чинності ключові документи в цій галузі – закон України «Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції» та «Про загальну безпеку нехарчової продукції». Ці закони втілюють в собі європейські принципи ринкового нагляду та базуються на основних процедурах і механізмах, що відповідають практиці країн ЄС. Сутність ринкового нагляду полягає в контролі готової продукції, а не процесів її виробництва, що значно зменшує втручання держави в діяльність підприємств. Але при цьому збільшується відповідальність виробника за невиконання встановлених вимог. Перелік органів ринкового нагляду затверджено постановою Кабінету міністрів України «Про затвердження переліку органів державного ринкового нагляду та сфер їх відповідальності».

Таким чином, на сьогоднішній день в Україні створено відповідну нормативно-правову базу, яка запроваджує нову систему технічного регулювання, що відповідає ключовим принципам системи технічного регулювання ЄС. Але її практичне впровадження натикається на певні перешкоди.

Проблеми реформування системи технічного регулювання України. На період до введення в дію технічних регламентів, підтвердження відповідності здійснюється через процедуру обов'язкової сертифікації. Введено в дію лише 5 технічних рег-

ламентів. Таким чином, законодавчо проголошена добровільність стандартів, фактично не діє, а повільний темп впровадження технічних регламентів не дає можливості повністю відмовитись від обов'язкової сертифікації.

Серед причин повільного впровадження технічних регламентів можна назвати наступні:

- неготовність виробників виготовляти продукцію відповідно до вимог технічних регламентів;
- непрозорість призначення органів оцінки відповідності вимогам регламентів;
- до кожного технічного регламенту повинний бути затверджений перелік регламентних технічних умов, що складається з гармонізованих стандартів. Ступінь гармонізації українських стандартів складаю 25%, в той час, як вимога ЄС – 80%.

Таким чином, для успішного реформування системи технічного регулювання України вирішення потребують наступні питання:

- подальше впровадження прийнятого законодавства та розробка технічних регламентів на основі Директив ЄС Нового підходу;
- гармонізація нормативної бази;
- реформування організаційного забезпечення, зокрема, створення національних органів зі стандартизації та оцінки відповідності;
- налагодження системи ринкового нагляду.

Список літератури

1. *Agreement on Technical Barriers to Trade.*
2. *Agreement on Application of sanitary and Phytosanitary Measures.*
3. *New Approach and Global Approach? Conformity Assessment, Legislation & Standardization. Introduction [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://europa.eu.int/comm/enterprise>.*

Надійшла до редколегії 31.08.2011

Рецензент: д-р техн. наук, проф. І.П. Захаров, Харківський національний університет радіоелектроніки, Харків, Україна.

ТЕХНИЧЕСКОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ В УКРАИНЕ: ПРОБЛЕМЫ И ДОСТИЖЕНИЯ

Н.В. Штефан

Проанализировано состояние реформирования системы технического регулирования Украины, дана аналитическая оценка степени соответствия ее европейской практике и дальнейшие мероприятия по ее реформированию.

Ключевые слова: техническое регулирование, стандартизация, оценка соответствия, рыночный надзор, технический регламент.

TECHNICAL REGULATION IN UKRAINE: PROBLEMS AND ACHIEVEMENTS

N.V. Shtefan

The reform state of technical regulation in Ukraine is analyzed, given the analytical assessment of its extent to European practice and further measures of its reformation is given.

Keywords: technical regulation, standardization, conformity assessment, market surveillance, technical procedures.